

LITTÉRATURE

VINGT-TROIS MANIFESTES DU MOUVEMENT DADA

PAR

Francis PICABIA, Louis ARAGON, André BRETON,
Tristan TZARA, ARP, Paul ELUARD, Philippe SOUPAULT,
SENER, Paul DERMÉE, Georges RIBEMONT-DESSAIGNES,
Céline ARNAULT et W. C. ARENSBERG.

13

DEUX FRANCS

DVADESET TRI MANIFESTA POKRETA DADA

anarhija/ blok 45
PORODIČNA BIBLIOTEKA

DVADESET TRI MANIFESTA POKRETA DADA
1920.

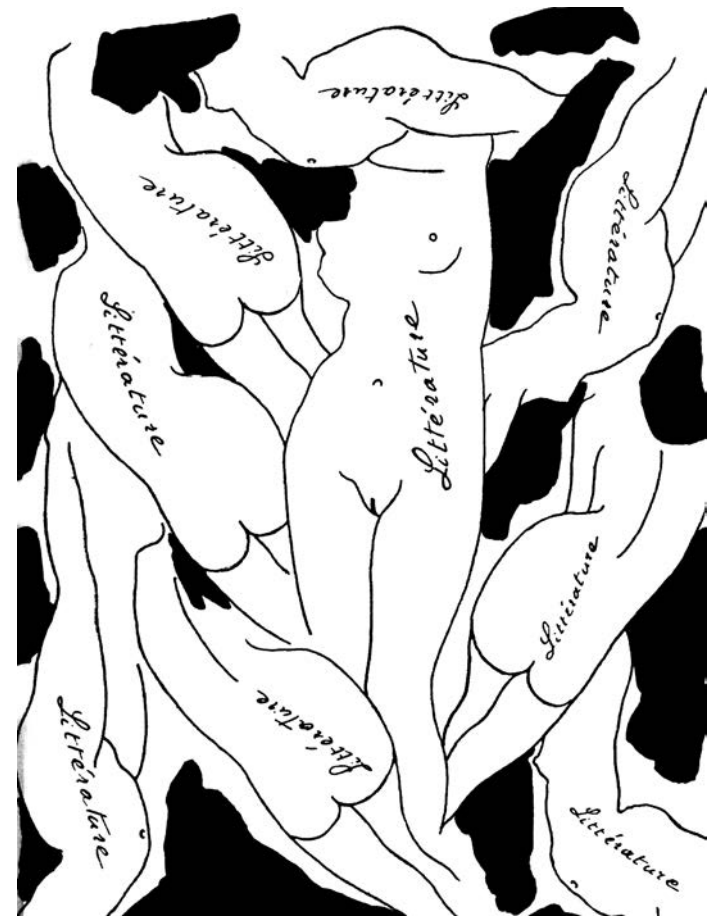
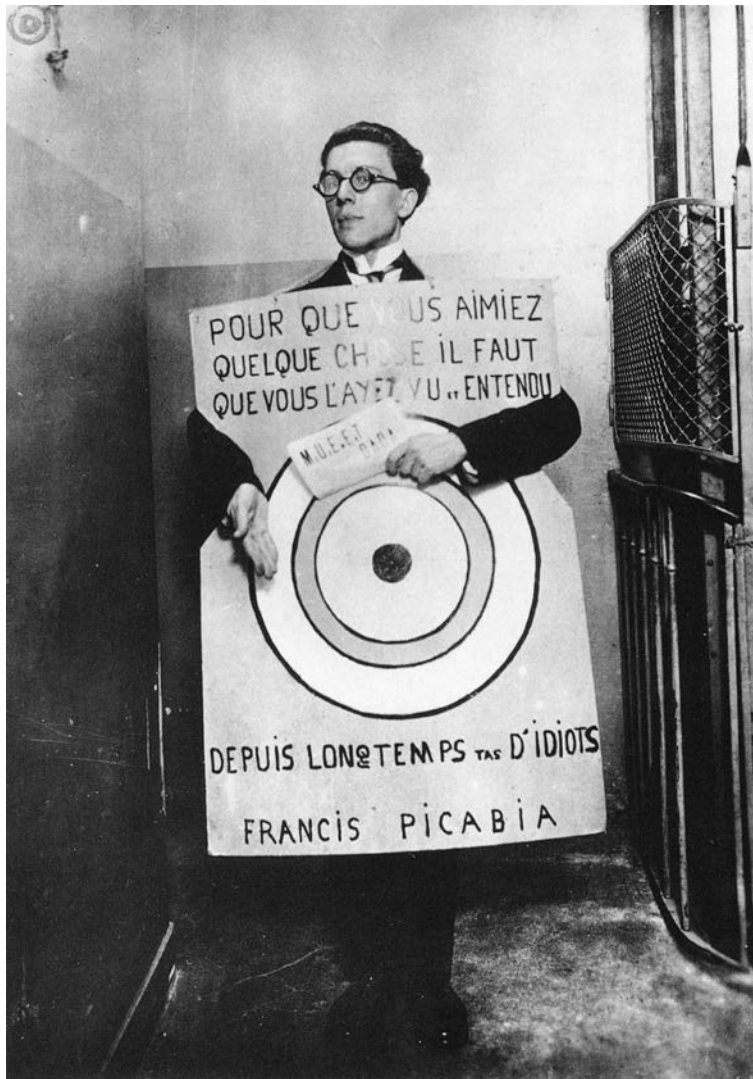
VINGT-TROIS MANIFESTES DU MOUVEMENT DADA
par Francis PICABIA, Louis ARAGON, André BRETON, Tristan
TZARA, ARP, Paul ELUARD, Philippe SOUPAULT, SENER, Paul
DERMÉE, Georges RIBEMONT-DESSAIGNES, Céline ARNAULT
(Arnauld) et W. C. ARENSBERG.

Littérature no. 13, Paris, Mai 1920.

Preveo i priredio: Aleksa Golijanin, 2013–2016.

<http://anarhija-blok45.net1zen.com>
aleksa.golijanin@gmail.com

ZAJEDNIČKA ARHIVA
<http://anarhisticka-biblioteka.net>

Francis Picabia, naslovna stranica *Littérature* br. 10, iz nove serije, maj 1923.

AU SANS PAREIL, 37, Avenue Kléber, Paris (16e)

DERNIÈRES PUBLICATIONS

ANDRÉ BRETON : <i>Mont de Piété</i> , avec deux dessins d'André Derain	42.00
BLAISE CENDRARS : <i>19 Poèmes élastiques</i> , avec un portrait par Modigliani	6.00
JACQUES VACHÉ : <i>Lettres de Guerre</i> . (Préface d'André Breton)	3.50
PHILIPPE SOUPAULT : <i>Rose des Vents</i> avec quatre dessins de Chagall	3.50
— <i>Aquarium</i>	3.50
PAUL MORAN : <i>Lampes à Arc</i> , avec un dessin de l'auteur	7.50
LOUIS ARAGON : <i>Feu de Joie</i> , avec un dessin de Pablo Picasso	3.50
PAUL ELUARD : <i>Les Animaux et leurs Hommes</i> . Dessins d'André Lhote	3.00
FRANÇOIS PICABIA : <i>Unique Étiquette</i> , avec un portrait de l'auteur par lui-même. (Préface de Tristan Tzara)	3.50
MARCEL SCHWOB : <i>Spicé-tege</i>	25.00

Viennent de paraître :

ANDRÉ BRETON ET PHILIPPE SOUPAULT

LES CHAMPS MAGNÉTIQUES

Un volume in-16 Jésus, sur vergé d'Arches (tirés à 125 exemplaires) 12.50

MARCEL WILLARD

TOUR D'HORIZON

avec 5 dessins en hors texte de Raoul Dufy, tirés à la presse à bras par A. Jourde.

Un volume in-16 Jésus, sur vergé d'Arches (tiré à 325 exemplaires) 15.00

Dépôt général de toutes les publications DADA

DADA (TRISTAN TZARA, dir.°) ; CANNIBALE (F. PICABIA, dir.°)
Z (PAUL DERMÉE, dir.°) ; PROVERBE (P. ELUARD, dir.°)
- 391 - ; - DIE SCHAMMADE. -

EN VENTE AU SANS PAREIL :

TRISTAN TZARA : *25 Poèmes*, avec 10 bois, de Arp.
FRANÇOIS PICABIA : *La Fille née sans mère* (51 poèmes et 18 dessins).
— *Pensées sans langage*.
MAX JACOB : *Le Cornet à dés*. (Quelques exemplaires).
— *Le Phanéogame*.
— *La Côte*. (Quelques exemplaires).

Ainsi que tous les livres modernes

ABONNEMENT DE LECTURE

Poslednja stranica br. 13.

**DVADESET TRI MANIFESTA
POKRETA DADA
Littérature br. 13
Pariz, maj 1920.**

GRAĐANI

Danas vam, u pornografskom obliku, predstavljamo prostački i barokni duh, ali koji nije ČIST IDIOTIZAM DADE VEĆ duh DOGMATIZMA I PRETENCIOZNE GLUPOSTI.

12. januar 1921.

E. Varèse, Tr. Tzara, Ph. Soupault, Soubeyran, J. Rigaut, G. Ribemont-Dessaignes, Man Ray, F. Picabia, B. Péret, C. Pansaers, R. Huelsenbeck, J. Evola, M. Ernst, P. Eluard, Suz. Duchamp, M. Duchamp, Crotti, G. Cantarelli, Marg. Buffet, Gab. Buffet, A. Breton, Baargeld, Arp, W. C. Arensberg, L. Aragon.

Adresa redakcije, itd.

Georges Ribemont-Dessaignes, *Dada soulève tout*, 1921.
Distribuirano za vreme Marinetijevog predavanja o „taktilizmu“ (F. T. Marinetti, „Il Tattilismo“), 15. januara 1921, u pariskom *Théâtre de l'Oeuvre*.

Prvi red: Tristan Tzara, Céline Arnauld, Francis Picabia, André Breton;
drugi red: Paul Dermée, Philippe Soupault, Georges Ribemont-Dessaignes;
treći red: Louis Aragon, Théodore Fraenkel, Paul Eluard, Emmanuel Fay.
Paris, 1921.

2.

kubizam pravi katedralu od *umetničke* paštete

(posle svakog reda) *Šta radi DADA?*

ekspresionizam puni otrovom *umetničke* sardine

simultanizam još nije završio s prvim *umetničkim* pričešćem

futurizam hoće da se popne uz pomoć lirike *umetničkog* lifta

unanimizam prihvata „tutizam“¹⁷ i peca na *umetničku* udicu

neoklasicizam otkriva prednosti *umetničke* umetnosti

paroksizam polaže nade u sve *umetničke* sireve

ultraizam predlaže melanž od 7 *umetničkih* sastojaka

kreacionizam vorticizam imažizam takođe nude neke

umetničke recepte

Šta radi DADA?

50 franaka svakome ko pronade način da nam objasni

DADU

DADA propušta sve kroz novu mrežu.

DADA je ogorčenje čiji smeh puca nad svime što je ostalo prepušteno

svetom zaboravu, u našem jeziku, u našim mozgovima i našim

navikama. Ona vam kaže: evo čovečanstva i evo tih lepih besmislica,

koje čine ovu srećnu starost.

DADA JE ODUVEK POSTOJALA

SVETA DEVICA JE VEĆ BILA DADA

DADA NIKADA NEMA RAZLOG

Građani, drugovi, dame i gospodo

Čuvajte se falsifikata!

Imitatori DADE

žele da predstavu DADU u umetničkom obliku, koji ona nikada

nije imala.

Uvodna napomena

1. Manifest pokreta dada (Aragon)

2. JA (Aragon)

3. Tristan Cara (Cara)

3b. Manifest dada kanibala (Pikabija)

4. Dada profil (Breton)

5. Dada filozof (Pikabija)

6. Razvoj dade (Elijar)

7. Književnost i ostalo (Supo)

8. Dada pecivo (Elijar)

9. Dada klizalište (Breton)

10. DADA zadovoljstva (Ribmon-Desenj)

11. Manifest Krokodarijuma DADA (Arp)

11b. Artičoke (Ribmon-Desenj)

12. UMETNOST (Pikabija)

13. DADA prašak za Boga (Derme)

14. Hodnik (Zerner)

15. DADA je američka (Arensberg)

16. Manifest gospodina Aspirina (Cara)

16b. Nekoliko predsednika i predsednica (Cara)

17. Dada geografija (Breton)

18. Saopštenje za javnost (Ribmon-Desenj)

19. Dada suncobran (Arno)

20. Dada pisaća mašina (Supo)

21. Pet rešenja za manjak DADE ili par reči objašnjenja (Elijar)

22. Senzacionalna otkrića (Aragon)

23. Manifest gospodina Aa antifilozofa (Cara)

23b. DADA diže sve (Ribmon-Desenj)

¹⁷ Toutisme ili Всѣчество (vsjočestvo; sve, sveobuhvatno), ruski umetnički pravac, koji su 1913. osnovali Ilja Zdanevič, Kiril Zdanevič, Mihail Larionov i Mihail Ledantju.

André Breton, René Hilsum, Louis Aragon, Paul Eluard, 1919.

le cubisme construit une cathédrale en paté de foie artistique **Que fait DADA ?**
 l'expressionnisme empoisonne les sardines artistiques **Que fait DADA ?**
 le simultanéisme en est encore à sa première communion artistique **Que fait DADA ?**
 le futurisme veut monter dans un lyrisme + ascenseur artistique **Que fait DADA ?**
 l'unanimité embrasse le toutisme et pêche à la ligne artistique **Que fait DADA ?**
 le néo-classicisme découvre les bienfaits de l'art artistique **Que fait DADA ?**
 le paroxysme fait le trust de tous les fromages artistiques **Que fait DADA ?**
 l'ultraïsme recommande le mélange de des 7 choses artistiques **Que fait DADA ?**
 le créationisme le vorticisme l'imagisme proposent aussi quelques recettes artistiques **Que fait DADA ?**

Que fait DADA ?

50 francs de récompense à celui qui trouve le moyen de nous expliquer

DADA

Dada passe tout par un nouveau filet.

Dada est l'amertume qui ouvre son rire sur tout ce qui a été fait consacré oublié dans notre langage dans notre cerveau dans nos habitudes. Il vous dit : Voilà l'Humanité et les belles sottises qui l'ont rendue heureuse jusqu'à cet âge avancé

☛ **DADA EXISTE DEPUIS TOUJOURS**

☛ **LA SAINTE VIERGE DÉJÀ FUT DADAÏSTE**

DADA N'A JAMAIS RAISON

Citoyens, camarades, mesdames, messieurs,

Méfiez-vous des contrefaçons !

Les imitateurs de DADA veulent vous présenter DADA sous une forme artistique qu'il n'a jamais eue

CITOYENS.

On vous présente aujourd'hui sous une forme pornographique, un esprit vulgaire et baroque qui n'est pas l'IDIOTIE PURE réclamée par DADA

MAIS LE DOGMATISME ET L'IMBECILITÉ PRETENTIEUSE !

Paris 12 Janvier 1921

Pour toute information

S'adresser " AU SANS PAREIL "

37, Avenue Kléber. Tel. PASSY 25-22

E. Varèse, Tr. Tzara, Ph. Soupault, Soubeyran, J. Rigaut, G. Ribemont-Dessaignes, M. Ray, F. Picabia, B. Péret, C. Pansaers, R. Huelsenbeck, J. Evola, M. Ernst, P. Eluard, Suz. Duchamp, M. Duchamp, Crotti, G. Cantarelli, Marg. Buffet, Gab. Buffet, A. Breton, Baargeld, Arp, W. C. Arensberg, L. Aragon.

Druga strana letka

o Masačusetsu
o prošlosti
o smradu
o salatama
o geniju, o geniju, o geniju
o osmočasovnom radnom vremenu
i o ljubičicama iz Parme

NIKAD NIKAD NIKAD

DADA ne priča. DADA nema čvrsta uverenja. DADA ne
hvata muve.

MINISTAR je PAO. Ko ga je srušio? DADA.

Futurizam je umro. Od čega? Od DADE.

Jedna devojka se ubila. Zbog čega? Zbog DADE.

Mi telefoniramo duhovima. Ko je to izmislio? DADA.

Neka vam je stao na žulj. To je DADA.

Ako ozbiljno razmišljate o životu,

ako ste došli do nekih umetničkih otkrića

i ako glava, odjednom, počne da vam krcka od smeha,
ako vam se učini da su sve vaše ideje beskorisne i smešne,

znajte

DA JE TO DADA POČELA DA VAM SE OBRAĆA.

(sa strane, ukoso: *da = ne*)

Uvodna napomena

„Ako vam ikada uspe da se oslobodite, DADA će prijateljski
škljocnuti čeljustima. Ali, ako se otarasite stenica, samo zato da
biste zadržali svoje vaške, DADA će morati da vas pospe svojim
praškom za bube.

DADA je veoma zadovoljna.“

(Žorž Ribmon-Desenj)

Ovo je prevod kompletnog broja 13 časopisa *Littérature* (urednici
Andre Breton, Luj Aragon, Filip Supo), u kojem su objavljena „Dvade-
set tri manifesta pokreta DADA“. To je bila „prva“ serija tog časopisa
– od 1919. već dadaističkog (i pre Carinog dolaska u Pariz, u januaru
1920) – koja se od ostalih dadaističkih publikacija razlikovala i po tome
što u njoj skoro da nije bilo ilustracija, osim nekih čisto tipografskih
(što ovde nismo sledili). Pošto su tri manifesta Tristana Care i jedan
manifest Žana Hansa Arpa već prevedeni i objavljeni u bukletima (faj-
lovima) s njihovim tekstovima, ti manifesti su samo naznačeni, tamo
gde su se pojavili u časopisu, a umesto njih su ubačena četiri druga
teksta – tri manifesta, kasnije često citirana, i jedan tekst koji ilustruje
poziciju dadaista na nešto širem planu:

Manifesta dada kanibala (Pikabija)

Nekoliko predsednika i predsednica (dade) (Cara)

Artičoke (Ribmon-Desenj)

Dada diže sve (zajednički manifest, autor Ribmon-Desenj)

Mali pregled najburnijeg perioda pariske dade nalazi se u tekstu Tri-
stana Care, *Sećanja na dadaizam* (1922). Testovi koji, nadam se, slede,
pokazaće i druge aspekte pariske dade, njene uspone, padove, krize i
novi uzlet, koji će voditi ka pokretanju nadrealističke avanture (od 1923–
1924). Ta specifična putanja dade u jednoj sredini često je služila kao
osnov za poznatu generalizaciju o dadi kao čisto nihilističkom ili čak
infantilnom stadijumu nadrealizma. To, naravno, nema nikakve veze sa

stvarnošću. Ljudi su nešto pokušavali, probijali se jednim putem, isprobavali usput i druge staze, dolazili na još neke ideje, menjali se. Bila je reč o potrazi za potpuno drugačijim iskustvom, a ne samo za novim umetničkim formama – makar u onim najeksperimentalnijim trenucima, kako dade, tako i nadrealizma – tako da ulog nije bio mali. Za neke je „dada“ ostala nepogrešivo „Sezame“, ključ koji stalno nešto otključava (Arp, Švitters, Hausman); neki su tražili i pronalazili druge okidače. Ali, akademski trenirani tumači suviše su skloni da vide samo neke formalne, pravolinijske putanje između pojava, u ovom slučaju, neke „umetničke pravce“, a ne i živo iskustvo njihovih protagonista, čija im motivacija ostaje strana – o samom iskustvu da i ne govorimo. Šta nam onda uopšte mogu reći o svemu tome? U najboljem slučaju, koji kod nas uglavnom izostaje, možemo očekivati neki dobro sročeni faktografski pregled ili antologiju. Na to ne vredi gubiti vreme, ali treba ponekad ukazati na taj fenomen, s obzirom na obilje sekundarne literature o dadi.

Ovaj broj *Littérature* izašao je u maju 1920, kada je dadaistička aktivnost u Parizu, za svega nekoliko vrtoglavih meseci, dostigla vrhunac. Naziru se i prvi znaci krize: do tada se već bilo formiralo nešto što bi se mogli nazvati dadaističkim manirizmom, uglavnom na tragu Carinog *Manifesta 1918*, alfa-teksta za celu tu generaciju – iako ovde više treba računati na prost efekat sudara s mnogo tekstova odjednom, u čemu lako može da nam promakne ono najbolje. Treba imati u vidu i sledeće: kao što je navedeno u redakcijskom uvodu, skoro svi tekstovi bili su izvedeni (ponekad u više glasova) na nekoliko velikih dadaističkih manifestacija, održanih tokom zime i proleća 1920; taj kontekst je odredio ton većine tekstova, koji se direktno obraćaju publici i pokušavaju da je izbace iz kože – u vreme kada se to još moglo očekivati, na priredbama kao što su bili recitali ili predavanja („soarei“), koji su se obično održavali u većim galerijama i pozorišnim dvoranama.

Treba imati u vidu i da je ovo samo mali deo ogromnog opusa pariske dade, koji obuhvata najrazličitije književne, likovne, socijalne, političke i druge pokušaje. Možda ćemo u ovom našem bavljenju dadom uspeti da prenesemo još neki delić svega toga.

AG, mart 2016.

(Potpisnici ovog manifesta žive u Francuskoj, Americi, Španiji, Nemačkoj, Italiji, Švajcarskoj, Belgiji, itd., ali nemaju nacionalnost.)

DADA diže sve

1.

DADA zna sve. DADA će ispljunuti sve.

ALI...

DA LI VAM JE DADA IKADA PRIČALA:

o Italiji

o harmonikama

o ženskim pantalonama

o domovini

o sardinama

o Rijeci¹⁶

o umetnosti (preteruješ, dragi prijatelju)

o mekoći

o D'Anunciju

kakva grozota

o heroizmu

o brkovima

o luksuzu

o spavanju sa Verlenom

o idealu (to je lepo)

¹⁶ Fiume, Rijeka: aluzija na Italijansku upravu za Kvarner (Reggenza Italiana del Carnaro, 12. septembar 1919 – 30. decembar 1920), koju je, na svoju ruku i uz pomoć svoje paravojske, iz redova „Ardita“ („Neustrašivi“, specijalne jedinice italijanske vojske), proglasio italijanski pesnik i protofašista Gabriele D'Annunzio (Gabriele D'Annunzio, 1863–1938), koji se spominje dalje u tekstu. Njegovi ekstravagantni potezi, u oblikovanju novog režima, u prvi mah su naišli na pozitivne odjeke među nekim avangardnim grupama, tako da su mu berlinski dadaisti 1920. čak poslali telegram podrške (očigledno neupućeni u D'Anuncijev šovinizam i militarizam).

(Les Signataires de ce manifeste habitent la France, l'Amérique, l'Espagne, l'Allemagne, l'Italie, le Suisse, la Belgique, etc., mais n'ont aucune nationalité)

DADA SOULÈVE TOUT

DADA connaît tout. DADA crache tout.

MAIS.....

DADA VOUS A-T-IL JAMAIS PARLÉ :

OUI = NON

OUI = NON

OUI = NON

de l'Italie
des accordéons
des pantalons de femmes
de la patrie
des sardines
de Fiume
de l'Art (vous exagérez cher ami)
de la douceur
de d'Annunzio
quelle horreur
de l'hérotisme
des moustaches
de la luxure
de coucher avec Veriaine
de l'idéal (il est gentil)
du Massachussetts
du passé
des odeurs
des salades
du génie . du génie . du génie
de la journée de 8 heures
et des violettes de Parme

JAMAIS JAMAIS JAMAIS

DADA ne parle pas. DADA n'a pas d'idée fixe. DADA n'attrape pas les mouches

LE MINISTÈRE EST RENVERSÉ. PAR QUI? PAR DADA

Le futuriste est mort. De quoi? De DADA

Une jeune fille se suicide. A cause de quoi? De DADA

On téléphone aux esprits. Qui est-ce l'inventeur? DADA

On vous marche sur les pieds. C'est DADA

Si vous avez des idées sérieuses sur la vie,

Si vous faites des découvertes artistiques

et si tout d'un coup votre tête se met à crépiter de rire,

si vous trouvez toutes vos idées inutiles et ridicules, sachez que

C'EST DADA QUI COMMENCE A VOUS PARLER

Dvadeset tri manifesta pokreta DADA

Littérature br. 13, Pariz, maj 1920.

Ovi manifesti su čitani:

U Salonu nezavisnih (u Gran Paleu, na Jelisejskim poljima), 5. februara 1920.

U Klubu Fobur, ulica Pito br. 6, 7. februara 1920.

Na Narodnom univerzitetu u Fobur Sen-Antoanu, 19. februara 1920.

Redosled njihovog objavljivanja određen je kockom.

(Napomena redakcije *Littérature*)

Ces manifestes ont été lus
 Au Salon des Indépendants (Grand Palais des Champs Elysées) le 5 février 1920
 Au Club du Faubourg, 6, rue de Puteaux le 7 février
 A l'Université Populaire du Faubourg Saint-Antoine le 19 février
 L'ordre de leur publication a été tiré au sort.

Manifeste du mouvement Dada

Plus de peintres, plus de littérateurs, plus de musiciens, plus de sculpteurs, plus de religions, plus de républicains, plus de royalistes, plus d'impérialistes, plus d'anarchistes, plus de socialistes, plus de bolcheviques, plus de politiques, plus de prolétaires, plus de démocrates, plus de bourgeois, plus d'aristocrates, plus d'armées, plus de police, plus de patries, enfin assez de toutes ces imbécilités, plus rien, plus rien, rien, rien, rien.

De cette façon, nous espérons que la nouveauté qui sera la même chose que ce que nous ne voulons plus, s'imposera moins pourrie, moins égoïste, moins mercantile, moins obtuse, moins immensément grotesque.

Vivent les concubines et les concubistes. Tous les membres du Mouvement DADA sont présidents.

MOI *

Tout ce qui n'est pas moi est incompréhensible.
 Que je l'aie cherché aux rivages du Pacifique ou que je le ramasse dans les contrées de mon existence, le coquillage que

* Puits profonds et Sources.

bubice, hiljadu stvari me je kod njih zapanjilo. Oni rade stvari koje ja ne bih uradio ni za svo zlato ovog sveta.

Znam da su mi veoma naklonjeni. Odavno smo prestali da sa sobom nosimo one male vage za merenje nečije vrednosti. Ne verujem u svoje prijatelje, kao što ne verujem ni u sebe.

Izručio sam se na milost i nemilost svojih prijatelja iz najidiotskijih razloga, ali i iz sveg srca. To je bujica koja me nosi sa sobom i ja prepoznajem svog vođu i tepam mu.

A vi, koji stojite ukopani u ovoj sobi kao u ustajaloj baruštini, ne pitajte me kojim ću putem krenuti u ovom svetu, niti šta me navodi da se pokorim nekoj stranoj sili. Čovek čije telo od ove tačke zahvata zupčanik obraća vam se ozbiljno: ne slušajte reči koje pravi, samo monotonu pesmu njegovih usana.

Danas me zatičete neizmerno tužnog.

Luj Aragon („Révélations sensationnelles“)

23. Manifest gospodina Aa antifilozofa

(T. Tzara, „Manifeste de Monsieur Aa l'antiphilosophie“)

23b. DADA diže sve

(letak)

mi smo mrtvi, ali ne trulimo, zato što nikada nemamo isto srce u grudima, isti mozak u glavi.

I upijamo sve oko sebe, sve oko sebe, ne radimo NIŠTA, dada uživancija.

Pol Elijar („Cinq moyens pénurie Dada
ou deux mots d'explication“)

22. Senzacionalna otkrića

Dok sporo podižem kapke, moje oči mogu da podnesu samo jednu svetlost nežniju nego što je tvoj gnev prema mome srcu: prijateljstvo, spram kojeg sve sumnje umiru u malim, nemoćnim trzajima. Prijateljstvo me vodi na kraj sveta, napušta me i ja čekam.

Danas me zatičete neizmerno tužnog. Svaki delić moga srca je vatomet bez vatre. Neće vam se svideti taj prizor. Već sam počeo da vam dosađujem. Ne mogu čak ni da vas vređam. Ne znamo gde počinje klonulost, ne znamo gde se završava. Ja gledam vas, vi gledate mene. Kakav ćete trivijalan prestup pronaći da mi ga bacite u lice, praveći se da je maslinova grančica? Ne pokušavam da vas učutkam, niti da vas navedem da urlate. Danas osećam samo tu ogromnu prazninu u sebi, zbog onih koji su moji prijatelji, kao što su i kapi vode u reci prijatelji kapi koju nose zajedno sa sobom u more. Kada hoćete da jemčite za nekog, kažete: verujem u njega kao što verujem u sebe. Ali, ako na ovom svetu ima neka osoba u koju ne mogu biti psihološki siguran, onda sam to ja. Uopšte se ne obazirem na pravila koja sam postavio samom sebi; i ta stalna nedoslednost omogućava drugima da me prepoznaju i oslove me imenom; ne mogu da vidim sebe iz profila. Stalno izneveravam sebe, varam sebe, protivrečim sebi: nisam neko u koga bih se uzdao. Nad time ne treba očajavati. Ali, kao što znate, jedan pogled mojih prijatelja dovoljan je da potopi sve moje planove; upravo to nas i čini prijateljima. Dižem ruke od svega, čak i od samog sebe, samo da bih gubio vreme s njima. Možda mislite kako u njih polažem poverenje koje uskraćujem samom sebi? Razmislite još jednom. Znam njihove

1. Manifest pokreta dada

Nema više slikara, nema više muzičara, nema više vajara, nema više religija, nema više republikanaca, nema više monarhista, nema više imperijalista, nema više anarhista, nema više socijalista, nema više boljševika, nema više političara, nema više proletera, nema više demokrata, nema više buržuja, nema više aristokrata, nema više armija, nema više policije, nema više otadžbina, dosta je, najzad, svih tih gluposti, nema više ničega, nema više ničega, ničega, *ničega, ničega, ničega*.

Zato se nadamo da ono novo, koje će se nametnuti, a koje će u stvari biti ono što mi više ne želimo, neće biti tako trulo, tako samoživo, tako profilersko, tako tupavo, tako neizmerno *groteskno*.

Živele konkubine i konkubisti. Svi članovi pokreta DADA su njegovi predsednici.

(„Manifeste du mouvement Dada“)¹

2. JA*

Sve što *nisam* ja nerazumljivo je.

Bilo da idem da je tražim na obalama Pacifika, bilo da je nađem u zemljama u kojima živim, školjka koju ću prisloniti uz svoje uho odjeknuće uvek istim glasom, koji ću držati za glas mora, a koji će biti samo šum mene samog.

Sve reči, ako mi odjednom više ne bude dovoljno da ih držim u ruci, kao lepe predmete od sedefa, sve reči će mi omogućiti da slušam okean, a u njihovom zvučnom ogledalu naći ću opet samo svoju sliku.

Izглеda da se jezik svodi samo na to Ja i svaki put kada izgovorim neku reč ona se odvajava od svega što nisam ja, sve dok ne postane organska buka u kojoj se ispoljava moj život.

¹ Iako to u časopisu nije navedeno, autor je Luj Aragon (Louis Aragon). Manifest se završava parolama iz časopisa *Dada* br. 6 („Bulletin Dada“, februar, Pariz, 1920), čiji je autor verovatno Cara.

Samo ja postojim na svetu, a ako s vremena na vreme imam tu slabost da poverujem u postojanje neke žene, dovoljno je da se nagnem nad njene grudi da bih čuo otkucaje *svog* srca i da bih se prepoznao. Osećanja su samo jezici koji olakšavaju obavljanje nekih funkcija.

U levom džepu nosim svoju vernu sliku: to je časovnik od brušenog čelika. On govori, pokazuje vreme i ne razume ništa od svega toga.

Sve što *sam* ja nerazumljivo je.

* *Duboki bunari i izvori.*

Luj Aragon („Moi“)

3. Tristan Cara

(Manifest „Tristan Tzara“: „Dobro me pogledajte! Ja sam idiot, ja sam lakrdijaš, ja sam prevarant...“, itd. Videti izbor Carinih tekstova, *Sedam manifesta dade i drugi tekstovi o dadi.*)

3b. Manifest dada kanibala²

Svi ste optuženi; ustanite. Govornik vam se može obratiti samo ako stojite.

Ustanite kao na Marseljezu,
kao na rusku himnu,
kao na Bože spasi kralja,
kao na barjak što se vije.

Ustanite, najzad, pred dadom, koja predstavlja život i koja vas optužuje zato što snobovski volite nešto tek kada postane skupo.

² Ovaj manifest je prvi put predstavljen u *Théâtre de la Maison de l'Oeuvre*, u Parizu, 27. marta 1920, na trećem dadaističkom „soareu“; pročitao ga je Andre Breton, koji je prethodno stajao na ulazu u salu, kao čovek-sendvič, sa panoom koji je takođe osmislio Pikabija i na kojem pisalo: „DA BISTE NEŠTO VOLELI – TO MORATE DA GLEDATE I SLUŠATE – MALO DUŽE – VI, GOMILO IDIOTA.“ (Videti fotografiju sa unutrašnjih korica bukleta.)

Umetnost i lepota = NIŠTA.

Vi opet cmizdrite ili se smežete, naravno.

Slušajte me.

Jednom davno, pre koju godinu, živeo je neki momak po imenu Isus Hrist, koji je lečio slepe i gluve. Niko nije obraćao pažnju na njega. Lekari su se zabrinuli i većali. Onda su neki od njih otišli kod ministra zdravlja i momak po imenu Isus Hrist dobio je orden Akademske palme.¹⁴

Tako i je sa mnom: hoću da vam otvorim oči, a vi se smežete. Nikada se nećete uozbiljiti.

Filip Supo („Machine à écrire Dada“)

21. Pet rešenja za manjak DADE ili par reči objašnjenja

Iscepajte komad papira, po mogućstvu stranice 35–36 poezije RON RON,¹⁵ zapalite ga,

sve DADA knjige su dobro odštampane, to mora tako, u skladu s DADA postupkom, koji je važio nekada.

Ulica popločana gasnim lampama, klizavi hodnici pružaju DADU.

DADA, u poslednji čas, za neke odavno, nema ni metod, ni dobavljača,

ali, eh, mnogo prašine se podiglo oko toga, budući da su gramatike, rečnici i manifesti još uvek potrebni.

POUKA:

Vidimo *sve*, ne volimo *ništa*.

mi smo ravnodušni

ra-vno-duš-ni

¹⁴ Ordre des Palmes Académiques: orden koji se dodeljuje za „izuzetan doprinos nauci i širenje ugleda Francuske u svetu“.

¹⁵ Francis Picabia, *Poésie RON-RON*, 1919.

Ali, čim malo nadvisi svoje susede, počinje da raste tako brzo da ga više ništa ne može zaustaviti... Nikada!

Onda se otvara tamo gore u nebu, svetli, bubri, to je sada suncobran, taksi, enciklopedija ili čačkalica.

Šta, ni to vam se ne sviđa? Dobro, to je sve što sam imala da vam kažem. To je Pojeezija, verujte na reč!

Poezija = čačkalica, enciklopedija, taksi ili senka suncobrana i vi opet niste zadovoljni...

U NELSKU KULU¹³ SA SVIMA VAMA

Selin Arno („Ombrelle Dada“, Céline Arnauld)

20. Dada pisaća mašina

Još od kada smo došli na ovaj svet, neki lenji duhovi pokušavaju da nas ubede u postojanje umetnosti. Mi, koji smo još veće lenguče, danas kličemo: „Umetnost je ništa.“

Ne postoji ništa. Kada, milom ili silom, naši savremenici jednom utuve u glave ono što im govorimo, brzo će zaboraviti tu džinovsku farsu zvanu umetnost.

Čemu tolika tvrdoglavost?

Nema ničega.

Nikada nije bilo ničega.

Možete vikati koliko hoćete i gađati nas svime što vam dopadne šaka, ali vi savršeno dobro znate da smo u pravu.

Ko može da mi kaže šta je umetnost?

Ko će se usuđuje da kaže kako zna šta je to lepota?

Da bih ugodio svojim slušaocima, predlažem sledeću definiciju umetnosti, lepote i ostalog:

¹³ Tour de Nesle, stara pariska kula, iz XIV veka, porušena 1665, da bi ustupila mesto kompleksu Francuskog instituta. Mesto radnje istoimenog Diminog romana (Alexandre Dumas, *La Tour de Nesle*, 1832), koji opisuje navodne orgije tri kraljevske snaje i kasnije mučenje i pogubljenje njihovih stvarnih ili navodnih ljubavnika (na osnovu događaja iz 1314, za vreme Filipa IV).

Opet ste seli? Dobro, makar ćete me pažljivije saslušati.

Šta uopšte radite ovde, zalepljeni za te svoje guzice, kao neke ozbiljne ostrige – jer vi ste ozbiljni, zar ne? Ozbiljni, ozbiljni, ozbiljni, smrtno ozbiljni.

A smrt je ozbiljna stvar, zar ne?

Možete umreti kao heroji, možete umreti kao idioti, ali to vam izađe na isto. Jedina reč koja nije efemerna jeste smrt. Volite smrt – smrt drugih.

Smrt, smrt, smrt!

Novac je jedina stvar koja nikada ne umire, samo ponekad ode na put.

Novac je bog, on je taj kojem se klanjate, ozbiljna osoba – novac poštuje porodicu. Svaka čast novcu: čovek koji ima novca je častan čovek.

Čast se kupuje i prodaje, kao dupe. A dupe, dupe predstavlja život, kao što i pomfrit predstavlja život, a svi vi koji ste tako ozbiljni, zaudarate gore od kravlje balege.

Dada, međutim, ne oseća ništa, ona je ništa, ništa, ništa.

Ona je kao vaše nade: ništa.

Ona je kao vaš raj: ništa.

Ona je kao vaši idoli: ništa.

Ona je kao vaši političari: ništa.

Ona je kao vaši heroji: ništa.

Ona je kao vaši umetnici: ništa.

Ona je kao vaše religije: ništa.

Zviždite, urlajte, razbijte mi njušku i šta onda, šta onda? Ja i dalje tvrdim da ste samo gomila idiota. Za tri meseca, pazite šta vam kažem, ja i moji drugari, prodavaćemo vam svoje slike za koji franak.

Francis Pikabija

(Francis Picabia, „Manifeste cannibale dada“, *Dada* no. 7, „Dadaphone“, Pariz, mart 1920, str. 3; *Der Dada* n. 3, Berlin, april 1920; *Dada Almanach*, Berlin, jun 1920.)

4. Dada profil

Kako se zoveš? — (Sleže ramenima.)

Gde stanuješ? — U Gran Paleu, na Jelisejskim poljima.

Koji je danas dan? — Četvrtak... februar 1920.

Od čega živiš? — Od rada na njivi, podrezujem lozu.

A tvoji roditelji? — Moj otac je prost čovek, nije mnogo bistar; kao i ona druga osoba, moja majka. Sve moram sam.

Tuce jaja košta dvanaest franaka; koliko košta jedno jaje? — Šest franaka.

Zašto se smeješ? — Smejem se zbog drugih.

Da li veruješ u boga i svetu Devicu? — Oni uvek obave posao.

Otkud znaš? — Jednostavno znam.

Da li imaš dobar san? — Sanjam avione, sanjam divlje veprove, kako padam u bunar, a on me posle juri, da me ugrize.

Šta misliš o sebi? — Suviše ste dobri za mene. Svuda samo čamim. Vo-
leo bih da odem na rendgen, do pre mesec dana bio sam vrlo inteligentan.

Šta želiš? — Ne znam.

Andre Breton („Bocaux Dada“)³

5. Dada filozof

Posvećeno Andreu Bretonu

Prvo poglavlje

DADA ima plave oči, blede lice i kovrdžavu kosu; izgleda engleski, kao mladić koji se bavi sportom.

DADA ima melanholične prste, u španskom stilu.

DADA ima mali nos, u ruskom stilu.

DADA ima porcelansko dupe, u francuskom stilu.

³ Breton prenosi zapisnik iz razgovora s jednim pacijentom neuropsihijatrijske klinike u Sen-Dizjeu, u kojoj je 1916. služio kao pomoćni lekar; ta ustanova od 1997. nosi njegovo ime (Hôpital André Breton, Saint-Dizier).

Pre svega toga
Obavićemo veliko antiseptično kupanje

I upozoravamo vas

Mi smo ubice

Svih vaših malih prinova

I na kraju tu je pesma

Ki Ki Ki Ki Ki Ki Ki

Evo i boga koji jaše na slavuju

On je lep, on je ružan

Madam, gubica vam zaudara na makroovu spermu

Jutro

Jer veče miriše na dupe anđela zaljubljenog u ljiljan

To je lepo, zar ne?

Zbogom, prijatelju.

Žorž Rimbon-Desenj, „Au public“, prvi put izvedeno 5. II 1920,
u Salonu nezavisnih, u devet glasova.

19. Dada suncobran

Ne sviđa vam se moj manifest?

Došli ste ovde tako neprijateljski raspoloženi i već zviždite, a da me niste ni saslušali?

Sjajno! Samo napred, točak se okreće, još od Adama, ništa se ne menja, osim što sada imamo samo dve noge umesto četiri.

Ali, od srca ste me nasmejali i zato želim da vam se odužim za ovu toplu dobrodošlicu tako što ću vam reći nešto o Umeetnosti, Poeziji i ostaloj ipekakvani.¹²

Da li ste ikada primetili koliko neki telegrafski stub mora da se namuči da bi izrastao pored puta, između kopriva i starih automobilskih guma?

¹² Ipekakvana, sredstvo za čišćenje; pravi se od istoimene tropske biljke (*bot.*, *Carapichea ipeacuanha*).

17. Dada geografija

Istorijska anegdota je od sekundarnog značaja. Nemoguće je utvrditi gdje se i kada rodila DADA. Samo ime, koje joj je nadenuo neko od nas, ima tu prednost da je savršeno dvosmisleno.

Kubizam je slikarska škola, futurizam politički pokret: DADA je stanje duha. Njihovo upoređivanje odaje ili neznanje ili lošu nameru.

Slobodno mišljenje o verskim pitanjima nema nikakve veze s nekom crkvom. DADA je umetnička slobodna misao.

Sve dok se u školama recituju molitve, u formi analize tekstova i obilaska muzeja, mi ćemo se buniti protiv tog despotizma i pokušavati da narušimo tu ceremoniju.

DADA se ne predaje ničemu, ni ljubavi, ni radu. *Nedopustivo je da čovek ostavi bilo kakav trag o svom postojanju na zemlji.*

DADA, koja priznaje samo instinkt, odbacuje apriorna objašnjenja. Po njoj, ne smemo imati kontrolu nad sobom. Više ne bi smelo biti rasprave o sledećim dogmama: o moralu i ukusu.

Andre Breton („Géographie Dada“)

18. Saopštenje za javnost

Pre nego što sidemo među vas da vam porazbijamo te trule zube, počupamo te šugave uši, te jezike posute plikovima

Pre nego što vam polomimo trule koske

Pre nego što vam rasporimo te kolerične trbušine i iščupamo udebljale jetre, kužne slezine i dijabetične bubrege, i razbacamo ih kao stajsko đubrivo

Pre nego što vam otfikirimo te ružne, nezasite i ljigave kite

Pre nego što vam ogadimo apetit za lepotom, orgazmima, šećerom, filozofijom, biberom i metafizičkim, matematičkim i poetskim krastavčićima

Pre nego što vas dezinfikujemo vitriolom i uglancamo strastima

DADA sanja o Bajronu i Grčkoj.

DADA sanja o Šekspiru i Čarliju Čaplinu.

DADA sanja o Ničeju i Isusu Hristu.

DADA sanja o Baresu i zalascima sunca.

DADA ima mozak kao lokvanj.

DADA ima mozak kao mozak.

DADA je kvaka u obliku artičoke.

DADA ima široko i usko lice a glas joj je zaobljen kao pesma sirena.

DADA je čarobna lampa.

DADA ima rep savijen kao orlov kljun.

Filozofija DADA je tužna i vesela, popustljiva i prostrana. Venecijanski kristali, nakit, izduvni ventili, bibliofili, putovanja, pesnički romani, pivare, duševne bolesti, Luj XIII, *diletantizam*, najnovija opereta, blistava zvezda, seljak, krigla koja curi kap po kap, nova vrsta rozea, eto fizionomije DADA!

Nezamršena i neizvesna.

Promenljiva i nervozna, DADA je kolevka koji uspavljuje blagim nunanjem.

Drugo poglavlje

Zvezda pada na reku i ostavlja trag svojih replika. Sreća i beda tiho nam šapuću na uho.

Crno ili blistavo sunce.

Ovde na dnu broda zaboravljamo koji smo kurs izabrali.

Tunel i povratak.

Ekstaza postaje strepnja u idili vlastitog doma.

Postelje su uvek svetlije od mrtvacu, uprkos čovekovim očajničkim kricima.

DADA grli izvor vode i njeni poljupci sigurno su kao dodir vode s vatrom.

DADA je Tristan Cara.

DADA je Fransis Pikabija.

DADA je sve što voli čistu dušu, veče koje pada, lišće koje uzdiše i isprepletena tela ljubavnika, koji se u zanosu napajaju iz dvostrukog i božanskog izvora Ljubavi i Lepote!

Treće poglavlje

DADA će uvek imati dvadeset dve godine, iako je u poslednje dvadeset dve godine malo utanjio. DADA je oženjen mladom seljankom koja voli ptice.

Četvrto poglavlje

DADA živi na jastuku s volanima, okružen hrizantemama koje nose pariske maske.

Peto poglavlje

Ljudske strasti ukazuju mu se na obalama optimizma, iseckane drevnom poezijom starog Bodlera.

Šesto poglavlje

„O, bože, pretvaram se u idiota!“, viče DADA.

Želja da se spava.

Da se ima sluga.

Sobni sluga idiot na drugom kraju sobe.

Sedmo poglavlje

Isti sluga otvara vrata i, kao i obično, ne pušta nas unutra. U daljini prepoznajemo glas DADE.

Fransis Pikabija („Dada Philosophe“), Martig (Martigues),
12. februar 1920.

W. Heartfield (*sic*, John Heartfield-Herzfeld i Wieland Herzfeld-Herzfelde),
Hilsum (René),
R. Huelsenbeck,
Vincente Huidobro,
F. Jung (Franz),
J.-M. Junot,
Mina Lloyd (*sic*, Mina Loy),
Lloyd (Otho Lloyd, brat Arthura Cravana, to jest, Fabiana Lloyd),
Marin (John Marin),
Walter Mehring,
Francesco Meriano,
Miss Norton,
Edith Olivié,
Walter Pack,
Clément Pansaers,
Pharamousse (alias Picabia),
Francis Picabia,

Katherine N. Rhoades,
Georges Ribemont-Dessaignes,
H. Richter (Hans),
Sardar (?),
Christian Schad,
Schwitters (Kurt),
Arthur Segal,
Dr V. Serner (Walter Serner),
Philippe Soupault,
Alfred Stieglitz,
Igor Stravinski,
Sophie Tæuber,
Tristan Tzara,
Guillermo de Torre,
Alfred Vagts,
Edgar Varèse,
Lasso de la Vega,
Georges Verly,
A. Wolkowitz (?),
Mary Wigman.

Tristan Tzara, „Quelques Présidents et Présidentes“, *Dada* br. 6
(„Bulletin Dada“), Pariz, februar 1920.¹¹

¹¹ Naravno, zanimljivo je videti koga sve Cara izostavlja, iz ko zna kojih razloga (Hugo Bal, Emi Henings, Hana Heh, Marsel Janko, itd.); ali, iako kod njega uvek treba računati na momenat carske proizvoljnosti i komocije, moguće je i da ovde više registruje svoje novo okruženje (samo što je stigao u Pariz) i pokušava da dočara u kojim se sve pravicima širio virus dade – pri čemu promoviše i najnoviji mali izum: potpuno egalitarnu, neekskluzivnu „instituciju“ ili titulu predsednika, odnosno predsednice dade.

16. Manifest gospodina Aspirina

(Napomena redakcije *Littérature*)

Autor predsednik se razboleo i izgubio svoj manifest. Objavljujemo odlomak iz „Prve nebeske avanture g. Aspirina“ (Zürich, 1916, *Collection Dada*, rasprodato), manifesta pročitano na prvoj DADA večeri u Ciri-hu, 14. jula 1916, u dvorani Vag (Zunfthaus zur Waag, Dom gilde Vag).

(T. Tzara, „Manifeste de M. Antipyrine“. Videti zbirku Carinih tekstova.)

16b. Nekoliko predsednika i predsednica

Dr Aisen (Maurice),
Louis Aragon,
Alexandre Archipenko,
W.-C. Arensberg,
Maria d'Arezzo,
Céline Arnould,
Arp (Hans, Jean),
Cansino d'Assens,
Baader (Johannes),
Alice Bailly,
Pierre-Albert Birot,
André Breton,
Georges Bucket,
Gabrielle Buffet,
Marguerite Buffet,
Gino Cantarelli,
Carefoot (Charlie Chaplin),
Maja Chrusecz,
Arthur Cravan,
Crotti (Jean),

Dalmau (Josep),
Paul Dermée,
Mabel Dodge,
Marcel Duchamp,
Suzanne Duchamp,
Jacques Edwards,
Carl Einstein,
Paul Eluard,
Max Ernst,
Germaine Everling,
J. Evola (Julius),
Flake (Otto),
Théodore Fraenkel,
Augusto Giacometti,
Georges (*sic*, George) Grosz,
Augusto Guallart,
Hapgood (Hutchins),
Raoul Hausmann,
F. Hardekopf (Ferdinand),

6. Razvoj dade

Čovek visoko ceni jezik i gaji kult misli; svaki put kada zine možete da mu vidite jezik u staklenoj vitrini, a naftalin njegovog mozga odmah počinje da zagađuje vazduh.

Za nas je sve prilika za smeh. Kada se smejemo, praznimo se i u nas ulazi promaja, koja drma naše prozore i vrata, i ispunjava nas noćnim povetarcem.

Vetar. Oni što dođoše pre nas behu umetnici. Ostali su hulje. Iskori-stimo hulje, stavimo sebe i idiota tamo gde su im glava i ruke.

Potrebna nam je zabava. Rešeni smo da ostanemo tačno ovakvi ka-kvi smo sada ili kakvi ćemo biti. Potrebno nam je slobodno i prazno telo, potreban nam je smeh i nije nam potrebno ništa.

Pol Elijar („Développement Dada“, Paul Eluard)

7. Književnost i ostalo

Najmanje dvesta (možda i trista) puta rečeno mi je da su dva i dva četiri. To je u redu ili nije u redu. Ali, ta otvorena šaka ispred vas, tih pet prstiju postoje – ili ne postoje. Meni je svejedno. Lepe reči okićene percima i malim mirisnim raketama, fraze konstruisane od providnih ka-menčića – ništa od toga ne vredi ni ova dva sua koja vam bacam u lice.

I ko će se usuditi da poseje tu apsurdnu biljku zvanu kukolj ili žito u vašim mozgovima, slabijim i manjim od vrbinog lišća. Mogli bi samo da se od srca nasmeju ako mi se zagledaju u oči da bi videli šta to raste na tom đubrištu koje mi služi kao mozak. Ali nećete videti ništa jer tamo nema ničeg. Svi vi koji se nadimate od ideja i načela kao tovljene guske, o braćo rođena, pođite u šetnju poljima i imajte na umu da je to žito što se zlati novi roman Renea Bazena (René Bazin).

Ali, ovako sam sa sobom, između ovih gipsanih zidova, počinjem da shvatam da su svi moji prijatelji, bili oni ubice ili ljudi od pera, glupi isto koliko i ja. A najgori prestupnici su oni koji sebe shvataju ozbiljno.

„Zašto si napisao ovaj manifest?“, viču na mene.

Napisao sam ga zato što nemam šta da kažem.

Književnost ne postoji, osim u srcima imbecila.

Apsurdno je deliti pisce na dobre i loše. S jedne strane, tu su moji prijatelji, a na drugoj, svi ostali.

Kada svi moji savremenici shvate tih par stvari, moći će da se lakše diše, da se malo otvore oči i usta, bez straha od gušenja. Nadam se i da osobe koje sam upravo spomenuo i koje prema meni gaje najljupkiji prezir, nikada neće shvatiti ni slova. To je blagoslov koji im od srca želim.

Bez obzira da li urlaju u ime morala, tradicije ili književnosti, to je uvek ista dreka, uvek ista žalopojka. Njihov nadmeni osmeh meni je lep kao i bes njihovih veličanstvenih gospođa. Mogu slobodno da me preziru; nikada neće saznati šta mislim o sebi, zato što moj život ide u smeru kazaljke na satu.

Niko do te sorte nema petlje da dune u pištaljku i tako izrazi svoje gađenje. E, ali ja imam petlje. Mogu da zviždim i na sav glas vičem da je ovaj manifest apsolutno tupav i da puca od kontradikcija, a ako mi tako dođe, uvek mogu da se utešim mislju da je književnost, taj maslačak ponikao iz kretenove dijafragme, još gluplja.

Filip Supo („Littérature et le reste“, Philippe Soupault)

8. Dada pecivo

Sto je okrugao, nebo je visoko, pauk je mali, staklo je providno, oči se prelivaju u deset boja, Luj Aragon ima ratno odlikovanje, Cara nije zaradio sifilis, slonovi čute, kiša pada, automobil se kreće lakše od zvezde, žedan sam, vazdušne struje su besmislene, pesnici su jastučići za čiode – ili svinje – papir za pisma je zgodan, šporet lepo radi, bodež dobro ubija, pištolj još bolje, vazduh je još uvek previše dubok.

Sve to gutamo, a ako to još i svarimo, onda nam je očigledno savršeno svejedno.

Pol Elijar („Pâtisserie Dada“)

Nezamislivo je da kubizam vikne, „Živela DADA!!“; on je tuberan izvaljen na salonskoj sofi; sva mladost je iscurila iz njegovih zlih očiju; podseća na onu staru gospođu, Roš Grey (Roch Grey),¹⁰ koja mrzi decu i priča mnogo ružno o obdaništima.

Osećam da bi trebalo da kažem nešto o samom kubizmu, budući da spadam u one koji su mnogo očekivali od tog geometrijskog ključa; ali, moram da priznam svoje razočaranje i, u isto vreme, svoje oduševljenje pri pogledu na DADU, taj kosmopolitski izraz svega što je mlado, živo i atletsko; nikakva religija, koja bi mogla da iscuri iz upaljenog slepog creva neke katedrale, ne dopire do DADA.

DADA je američka, DADA je ruska, DADA je španska, DADA je švajcarska, DADA je nemačka, DADA je francuska, belgijska, norveška, švedska, monačanska. Svako ko živi bez nekog sistema, koji u muzejima ne nalazi ništa vredno pažnje osim parketa, jeste DADA; muzejski su zidovi su Otac Lašez (Père Lachaise) ili Čiča Kenjac (Père la Colique), ali nikada neće biti Tata DADA (Père Dada). Očekivani životni vek pravih DADA dela trebalo bi da iznosi oko 6 sati.

Ja, Valter Konrad Arensberg, američki pesnik, izjavljujem da sam protiv DADA, zato što uviđam da je to jedini način da se uključim u DADU, DADU, DADU, DADU, DADU.

Bravo, bravo, bravo! Živela DADA!

Valter Konrad Arensberg
 („Dada est américain“, Walter Conrad Arensberg)
 New York, 33 West 67th Street

¹⁰ Roch Grey, pravo ime Helene Oettingen (1887–1950): bogata pokroviteljka nekih pariskih modernističkih umetnika, umetnička kolekcionarica, itd.

njegovu Egipatsku deklaraciju, Napoleon je izjavio: „To je pomalo razmetljivo!“ (To su reči izuzetnog čoveka.) Sve to će vam postati jasnije tek kada stupite u dijalog sa sopstvenom prostatom. Možda. Ali, jedini dostojanstven položaj koji čovek tada može da zauzme jeste da leži ukočen kao efigija, ali uvek u najsmješnijem delu tela, što na nebu onda pravi nečuvene efekte.

Drugo. Ljudi se nisu dovoljno odrekli *svega*. To je ono čemu je trebalo da vas podučavaju u osnovnoj školi i što biste hteli da vam stalno ponavljaju iza leđa kada ste bolesni.

Treće. Ali, svi se odriču svojih načela samo zbog nečijeg naizgled budalastog ponašanja, a živa je istina i da je dobri bog samo osrednji lekar i da ljudi jedva da još vole nešto, budući da su prestali da vole sami sebe. Poslednja radost nije ništa manje značajna. Tu radost treba uhvatiti među naborima sala na stomaku, kada vam uspe da se prisetite svih obmana koje su vam objektivno promakle u budnom stanju. To naravno nije nešto što bi trebalo iskoristiti da bi se isumpali gasovi iz nekog leša, ako nekome uopšte uspe da ih ispumpa iz Morisa Baresa (Maurice Barrès), kome i dalje uspeva da ga smatraju živim.

Dr Val Zerner („Le Corridor“, Walter Sermer)

15. DADA je američka

Kubizam je rođen u Španiji; Francuska je prisvojila taj patent, bez zvaničnih garancija. Nažalost, kao i francuske šibice, kubizam nije upalio; nedovoljno fosfora na kutiji. Gospodin Rozenberg⁹ trenutno pokušava da napravi džinovsku kutiju, ali šibice koje je stavio u nju su mokre, plivaju u nekoj buđavoj tečnosti.

Kubizam je bio španski, postao je alzaški, pleše na zvaničnim crvenim tepisima nekoliko pariskih komercijalnih galerija.

⁹ Léonce Rosenberg: trgovac umetničkim delima, promoter kubizma u Francuskoj u periodu posle 1914.

9. Dada klizalište

Čitamo novine kao i ostali smrtnici. Bez namere da ikoga oneraspoložim, sasvim je umereno reći da se reč DADA toplo preporučuje za kalambure. To je čak jedan od razloga zašto smo je uopšte usvojili. Ne znamo kako da ozbiljno pridemo bilo čemu, a naročito sledećem: nama samima. Prema tome, sve što pišemo o DADI, pišemo samo zato što nam se tako sviđa. Nema te novinske vesti za koju ne bismo trampili celokupnu umetničku kritiku. Najzad, ratna štampa nas nije sprečila da u maršalu Fošu vidimo pajaca, a u predsedniku Vilsonu idiota.

Ne očekujemo da o nama sude ništa bolje ni po našem izgledu. Svi pričaju o tome kako nosim naočare.⁴ Ako bih vam rekao zašto, ne biste mi verovali. Reč je o sećanju na jedan primer iz gramatike: „Nos postoji zato da bi se nosile naočari, prema tome, ja nosim naočari.“⁵

Pjer je čovek. Ali, nema DADA istine. Treba samo izgovori nešto suprotno nečemu drugom da bi se bilo DADA. Viđao sam Tristana Caru kako bez ijedne reči traži kutiju cigareta u duvandžinici. Ne znam kako mu je to uspevalo. Još uvek mogu da čujem Filipa Supoa kako uporno traži žive ptice u prodavnici boja. Možda u ovom trenutku sanjam.

Jedna crvena hostija, na kraju krajeva, vredi koliko i jedna bela hostija. DADA vam ne obećava odlazak u raj. A priori, bilo bi smešno očekivati neko DADA remek delo u oblasti književnosti ili slikarstva. Ne verujemo, razume se, ni u mogućnost bilo kakvog društvenog poboljšanja, iako nadasve mrzimo konzervativizam i izjavljujemo da smo pristalice svake revolucije, ma kakva ona bila. „Mir po svaku cenu“, bila je parola DADA za vreme rata. U vreme mira, parola DADA glasi: „Rat po svaku cenu.“

Kontradikcija je i dalje samo privid, nesumnjivo najlaskaviji. Pričam i nemam šta da kažem. U sebi ne pronalazim ni najmanju ambiciju: kako je moguće da me svest o tome da je moja leva strana senka desne, čini potpuno nesposobnim da se pokrenem? U najopštijem smislu te reči, prolazimo kao pesnici, zato što napadamo jezik, koji je najgora od

⁴ Sa običnim staklima.

⁵ Voltaire, *Candide* (1759).

svih konvencija. Sasvim je moguće znati reč „zdravo“ i reći „zbogom“ ženi koja se vratila posle godinu dana odsustva.

DADA vas napada vašim sopstvenim rezonovanjem. Ako vas na-vedemo da pomislite kako je bolje verovati nego neverovati u ono što govore sve religije lepote, ljubavi, istine i pravde, to znači da se ne plašite da se izručite na milost i nemilost DADI, prihvatajući da se s nama sretnete na terenu koji smo izabrali, a to je sumnja.

Andre Breton („Patinage Dada“)

10. DADA zadovoljstva

DADA ima svoja mala zadovoljstva, kao i sav ostali svet. DADA najviše uživa u tome da vidi sebe u drugima. DADA izaziva smeh, radoznalost ili bes. A kako su to sve redom lepe stvari, DADA je veoma zadovoljna.

Ono što DADA čini još srećnijom jeste kada joj se ljudi smeju spontano. Pošto su umetnost i umetnici su veoma ozbiljni izumi, naročito ako dolaze iz komedije, ljudi idu u pozorište da gledaju komedije, kada hoće da se smeju. Ovde o tome nema ni govora. Mi ništa ne uzimamo za ozbiljno. Ljudi nam se smeju, ali zato da bi nam se rugali. DADA je veoma zadovoljna.

Budi se i radoznalost. Ozbiljnim ljudima, koji duboko u sebi znaju kako se zbivaju čuda – čuda kao što su Čiča Kenjac⁶ ili suze Svete Device – jasno je da je mnogo zabavnije zbijati šalu s nama. Oni ne žele da sruše katedralu Presvetog Srca Umetnosti, ali bi ipak da se ogrebu za naš recept. DADA nema nikakve recepte, ali ih je uvek željna. DADA je veoma zadovoljna.

⁶ *Père la Collique* ili, izvorno, katalonski *caganer*. „seronja“, figura osobe koja obavlja veliku nuždu, koja se izlaže za vreme narodnih i verskih praznika. Stari običaj, čije je značenje danas izgubljeno (po nekima, ima veze sa kultom plodnosti), ali koji je katolička crkva prećutno tolerisala. Jedan od najpopularnijih tradicionalnih suvenira i u savremenoj Kataloniji; u Francuskoj se, od XIX veka, prodavao kao jeftina figurica u duvandžinicama i drogerijama ili poklanjao kupcima.

Zaprašite sve DADA praškom za buve! Higijena iznad svega!

DADA prašak za Boga

DADA univerzalni prašak

DADA prašak protiv tabua!

Pol Derme („*Dada tue-Dieu*“, Paul Dermée)

14. Hodnik

Prvo. Kao što je ime Apolonija, koje je isto što i Panteon za ulicu Sufflo, manje privlačno od psećih zaprega, tako je i potpuno besmisleno zamisliti kako je onaj najgluplji među nama u stvari manje glup nego što izgleda i da je zato još gluplji. Kada završimo sa slavopojkama u čast izvesne naročito nepoželjne gospode, pod izgovorom da su se oduvek ponašali kao što im i priliči – to jest, kao idioti – možda će kucnuti čas za malo zabave, ako se pridružimo onima koji odbacuju „Alojzu ili perverznu ljubav“ (u izdanju Albina Mišela) kao dosadnu, a da je nisu ni prelistali. Da li je neko ikada zaista uvažio činjenicu da se nikada ne može biti dovoljno oprezan? To što izbegavate da sednete, zbog blagih grčeva koje u vama izaziva čitanje nekog otrcanog histerično-maničnog štiva i iz straha da ne napravite neku glupost, nije razlog da zažalite zbog toga što ste ustali. Izgleda da su krajem treće godine neki krotitelji i sami podivljali. Žitelji srednje Evrope i ne slute koliko su srećni što u prostoj konverzaciji vide izuzetno opasno iskustvo. Pored toga, da li je zaista utešno reći sebi, dok gladite svoje besprekorno izgancane cipele, kako je ova zemlja dom nekih zaista beskorisnih ljudi? Nije, uprkos svemu. Naime, njihov pogled se ponekad zaista topi od uživanja. Kao i sav ostali svet, oni žive između erotike meke kao puter i mentalne pometnje, koja čak i najbistrije demone ponekad primora da priznaju koliko im je neprijatno. (I to je njihov najveći zločin!) Neka nesreća čini vas tako razdraganim da se prepuštate uticaju bilo čega što vam se nađe na putu, samo zato da biste to malo kasnije odbacili, sve dok ne dođete do poslednje iluzije, a to je život u nadi da niste jedini i da vas više neće odbaciti. Ipak, kada su mu po ko zna koji put pročitali

Budimo otvoreni, vi prosto ne razumete ono što radimo. U pravu ste, prijatelji moji, mi razumemo još manje – eh, baš lepo, zar ne? Ali, da li zaista verujete da bog razume engleski ili francuski??? ???

Objasnite mu šta je *život*, na ta dva lepa jezika Tralala Tralala Tralala Tralala Tralala Tralala.

I zato, oslonite se na čulo mirisa, zaboravite vatromete lepote po ceni od 100.000, 200.000 ili 199 miliona dolara.

Meni je, u svakom slučaju, bilo dosta, a oni koji ne razumeju nika-da neće ni razumeti one koji razumeju i kojima, kad već razumeju, ja sigurno nisam potreban.

Fransis Pikabija („L'ART“)

13. DADA prašak za Boga

Najstariji i najstrašniji neprijatelj DADE zove se Bog!

On se stalno trpa između nas i svega ostalog.

Njegov podmukli pogled otkriva se kada se zagledamo u svoja ogledala.

On jebe naše ljubavnice i lepi se između naše i njihove kože.

On se gnezdi na ramenima pobjedničkih generala i starkelja ozarenih sunovratom najprodavanijih umetnika. S velike visine on privlači ka sebi zadivljene poglede.

On je falsifikator, špekulant, prevarant, veliki siledžija i najveći preparator mozgova.

Bog zagađuje život gomilama kretena. Bog je idiot, Bog ima gušu, Bog se šepuri kao kicoš, Bog ne zna da se ponaša.

Koliko samo pesnika, slikara i muzičara – najvećih neznalica među ljudima – svakog jutra navlači na sebe nekog Boga kao kurton, da bi onda, tako prurušeni, izložili svoje zelene trbušine pred oduševljenim masama!

Ali, mi kažemo: DOSTA više s tim nesnosnim, kužnim bogovima, koji se roje kao neka odvratna zarazna boranija!

BRZO nabavimo neka sredstva protiv štetočina da bismo pročistili vazduh i malo vode života s kojom ćemo izribati ovu kuću.

A kada je reč o besu, to je već prava poslastica. Tako počinju sve velike ljubavi. Jedina briga za budućnost jeste da se bude voljen previše. Istina je i da postoji mogućnost da zamenimo uloge i da onda mi bude-mo ti koji se smeju, žude ili padaju u vatru. Od toga se onda mogu očekivati neke koristi. Lepa njuška nekog ko povraća svoje uvrede širom je razjapljena, a ni DADA nije od juče. DADA je veoma zadovoljna.

DADA voli i da baca kamenčiće u vodu, ne zato da bi videla šta će se dogoditi već da bi tupo meditirala nad talasićima. Pecaroši ne vole DADU.

DADA voli da zvoni na vrata, da kreše šibice i potpaljuje kose i brade. DADA sipa senf u pehare, urin u škropionice i margarin u tube sa slikarskim bojama.

Ona vas poznaje, kao i one koji vas vode. Ona voli vas, ali ne i njih. S vama još može biti zabavno. Možda još uvek volite život. Ali, činjenica je da imate neke loše navike. Previše volite ono što su vas učili da volite. Groblja, melanholija, tragični ljubavnik, venecijanske gondole. Urlate na Mesec. Verujete u umetnost i poštujete umetnike.

Mogli biste lako da postanete prijatelj DADE, samo ako odbacite svoje kule od karata i povratite svako parče svoje slobode. Ne verujte svojim vođama. Oni iskorišćavaju vašu nesmotrenu ljubav prema folirantima i slavnima, da bi vas vukli za nos i izvukli još veću korist za sebe.

Držite do svojih okova kao da želite da vas vode okolo kao mečke po vašarima – to je ono što želite? Laskaju vam, predstavljaju vas kao divljake i karpatske medvede. Pričaju vam o slobodi i veličanstvenim planinama. Ali, to je samo zato da bi od buržujске publike izvukli koju paru. Plešete za staru šargarepu i miris meda. Da niste tolike kukavice, pogurene pod teretom svih tih uzvišenih misli i nepostojećih apstrakcija koji su vam natovarili, svih tih besmislica maskiranih u dogme, stajali biste pravo kao i uživali u masakru nad svime time. Ali, vi se plašite da izgubite veru i da samo plutate kao pampuri na površini ustajale vode,⁷

⁷ „... comme des bouchons à la surface d'une cantare (verovatno slovna greška, treba *canthare*: pehar za vino)“; nisam siguran, odatle druga verzija, ovde prevedena: „... comme des bouchons à la surface d'une eau sale (ustajala voda)...“. Druga verzija

bez ičega, osim uspomene na gaziranu limunadu. Nije vam jasno da se ne mora biti vezan za bilo šta, a da se opet bude srećan.

Ako vam ikada uspe da se oslobodite, DADA će prijateljski škljocnuti čeljustima. Ali, ako se otarasite stenica, samo zato da biste zadržali svoje vaške, DADA će morati da vas pospe svojim praškom za bube.

DADA je veoma zadovoljna.

Žorž Ribmon-Desenj (Georges Ribemont-Dessaignes
„Les plaisirs de Dada“)

11. Manifest Krokodarijuma Dada

ARP („Manifeste du Crocodarium Dada“, Jean Hans Arp. Videti izbor Arpovih tekstova, *Dadaland: Iz dnevnika jednog dadaiste.*)

11b. Artičke

Dadi je ostala još koja godina ili koji mesec ili koji dan života, potražite joj zato notara da napravi testament.

Dada matematika još nije razvijena. Sve do sada, proučavanje brojeva je od ljudi pravilo idiote. Idiotizam je saturnizam (trovanje olovom) matematičara.

Nešto je još uvek nepoznato: to je dadaizam dade. Ali, dadi sise vise do prstiju na nogama.

Dada sumnja u sve. Kažu da je i to neki princip. Ne: sumnja nije *in principio*. Ali, kada kažemo da dada veruje u sumnju, onda je upravo to dokaz da nema principa.

Kad dada vidi da kastrirane svinje poprimaju glasove jaguara, reagovaće kao jod, sublimiraće. Živeće i dalje, u vazduhu koji će udisati kastrirane svinje i u njihovim brlozima. A kobasice koje će se služiti na porodičnim ručkovima i večerama, i dalje će biti u vlasništvu dade.

---

je iz Georges Ribemont-Dessaignes, *DADA: manifestes, poèmes, articles, projets*, 1915–1930, Éditions Champ Libre (Gérard Lebovici, Guy Debord), Paris, 1974.

Dada, o, dada, kakvo je njeno lice? Tužno? Veselo? Pogledajte se u ogledalu. Ne, nemojte se pogledati.

Šta je lepo? Šta je ružno? Šta je veliko, snažno, slabo? Šta su Karpentje (Georges Carpentier), Renan (Ernest Renan), Foš (Ferdinand Foch)? Ne znam. Šta sam ja? Ne znam. Ne znam, ne znam, ne znam.

Gledati u zvezde ili u unutrašnjost stomaka s pozorišnim dvogledom, jeste umetnički posao. U krajnjoj liniji, to je jedino čime se ljudi bave. I oni jecaju, jecaju, kao da su im stakla na dvogledima puna crnog luka.

Zanimljivo je videti s koje strane dolaze saveznički osmesi upućeni dadi. Politika i brak. Dada ima lep miraz za krckanje. Ali, dadu je teško deflorisati: devica je tesna.

Georges Ribemont-Dessaignes, „Artichauds“, *Dada* no. 7
(„Dadaphone“), Pariz, mart 1920, str. 2.

12. UMETNOST

Ono što stoji iza reči LEPOTA jeste načelo automatske i vizuelne konvencije. Život nema nikakve veze sa onim što gramatičari nazivaju *lepotom*. Vrlina kao što je patriotizam postoji samo za ljude osrednje inteligencije, doživotno posvećene sarkofazima. Treba zaustaviti ovu plimu muškaraca i žena koji veruju u umetnost, kao u dogmu, s bogom kao prihvaćenom konvencijom. Ne verujemo u *boga*, kao što ne verujemo ni u *umetnost*, s njenim sveštenicima, biskupima i kardinalima.

Umetnost jeste i može da bude samo izraz našeg savremenog života. *Lepota*, kao institucija, isto što je i muzej voštanih figura i kao takva lako rikošetira u dušama piljara, umetničkih znalaca i čuvara crkvenih muzeja minulih kristalizacija.

Tralala tralala

Ne računajte na nas.

Mi se ne napajamo u uredu za uspomene i trikove Robera-Udena.⁸

---

⁸ Jean Eugène Robert-Houdin (1805–1871), čuveni francuski mađioničar.